

ОСОБЛИВОСТІ ДІАГНОСТИКИ ВТРАТИ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто особливості діагностики втрати економічної стійкості підприємства. Визначено систему показників діагностики втрати економічної стійкості підприємства та бальна шкала. Здійснена діагностика втрати економічної стійкості агропромислового підприємства.

Ключові слова: економічна стійкість, діагностика, втрата стійкості, ризик.

V. V. KRASNOVA, M. V. SAVCHENKO
Donetsk National University

DIAGNOSTIC FEATURES OF LOSS ECONOMIC VIABILITY

Abstract – The purpose of the article is to diagnose the risk of loss of economic viability. The features of diagnosis of loss of economic viability. The system of performance diagnostics loss of economic viability. Formed point scale diagnostic losing economic stability zone підприємства. Визначено losing economic viability of the interpretation of the results: risk-free, stable, acceptable, critical and catastrophic. Methods of evaluating the risk of loss of economic stability involves the calculation of the integral index losing economic viability, which took into account the calculated integral indicator of economic stability, performance scoring system-component relative proportion of each indicator.

Carried diagnosis of loss of economic sustainability of agro-industrial enterprises.

Key words: economic stability, diagnostics, buckling risk.

Постановка проблеми. Сучасні умови функціонування вітчизняних промислових підприємств відзначаються глобальними тенденціями та залежністю локальних ринків від глобальних світових економічних тенденцій. Таке становище потребує адаптування вітчизняних підприємств до змін, які швидко розвиваються та набувають критичного масштабу. Неможливість функціонування за нових умов після цих змін мотивують підприємства приділити більшу увагу до питань економічної стійкості, яка раніше лише доповнювала економічну ефективність як головний критерій їхнього функціонування.

Необхідність і актуальність забезпечення стійкої роботи підприємства зумовлюється наступними причинами:

- нестійка робота підприємства може призвести до банкрутства підприємства, а також до його реорганізації або до ліквідації;
- відсутність у підприємства необхідної стабільності в роботі і як наслідок низька платоспроможність суттєво обмежують можливості підприємства мати достатні фінансові ресурси, необхідні для забезпечення безперервного процесу простого й розширеного відтворення;
- висока ймовірність провалів у роботі підприємства веде до неритмічної роботи, простоїв, збільшенню витрат на виробництво і її подорожчання продукції;
- низька стійкість роботи підприємства, як правило, негативно відображається й на якості виробленої продукції, що в сучасних умовах ринку стає неприпустимим для підприємства, що бажає забезпечити собі конкурентні переваги на ринку.

Стійкість повинна розглядатися як суто комплексна характеристика, а програма її дослідження повинна бути спрямована на всебічний розгляд усіх аспектів цієї категорії та чинників, які впливають на неї. Визначення тих чи інших аспектів економічної стійкості підприємств підпорядковано саме меті створення концепції до управління цією комплексною характеристикою промислових підприємств. Така концепція повинна базуватися на принципах комплексного та системного підходів до наукових досліджень, включати всебічний аналіз стану підприємства, методи управління стійкістю, що враховують особливості окремих функціональних сфер діяльності підприємства, відповідному методичному, організаційному та інформаційному забезпеченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання економічної стійкості підприємств в умовах багатоваріантності, взаємопов'язаності та динамічності чинників зовнішнього і внутрішнього середовища займалися О. Ареф'єва, М. Афанасьєв, В. Беренс, Ю. Бріггем, Дж. К. Ван Хорн, О. Василенко, Д. Горонська, В. Иванов, А. Кузнецов, Є. Кучерова, Л. Мельник, М. Морішима, І. Омельченко, У. Оучі, О. Пономаренко, О. Раєвнева, Л. Родіонова, В. Самуляк, А. Севаст'янов, В. Семенов, Ю. Сімех, С. Тхор, Р. Фахутдинов, Е. Хелферт, Н. Холт, Н. Шандова, В. Ячменьова та ін. Проте вказані науковці, розглядаючи поняття “економічна стійкість” підприємства, не виділяють окремо стійкість функціонування та стійкість розвитку, часто ототожнюють поняття рівноваги як моментної характеристики та стійкості як інтервальної характеристики економічної системи.

Огляд останніх досліджень з проблеми економічної стійкості дає змогу трактувати цю економічну категорію як здатність (властивість, характеристику) підприємства, оцінити рівень якої можна за допомогою аналізування показників динаміки стану (поведінки) та структури суб'єкта господарювання. Слід зазначити, що деякі автори при розгляді стійкості підприємства враховують лише фактори зовнішнього середовища, проте

загрози для стану підприємства і його розвитку може продукувати і внутрішнє середовище. Економічна стійкість – це динамічна категорія, що включає стійкість функціонування та стійкість розвитку підприємства стосовно заданих цілей. Стійкість підприємства багато в чому визначається стабільністю навколишнього стратегічного середовища. У той же час, для того, щоб успішно протистояти динамічності й мінливості умов зовнішнього оточення, складність та швидкість прийняття рішень повинні відповідати складності та швидкості змін, що відбуваються.

Метою статті є діагностика ступеня ризику втрати економічної стійкості підприємства.

Виклад основного матеріалу. Показники, що входять до системи оцінювання, повинні обґрунтувати розвиток досліджуваного об'єкту, та мати алгоритми формування інтегральних показників, що дають змогу отримати певний діагноз щодо рівня економічної стійкості агропромислового підприємства, та оцінити можливий потенціал подальшого розвитку. Для розроблення методики оцінювання ризику втрати економічної стійкості використаємо методику оцінки ризику, запропоновану В.А. Смоляком [1], оскільки вона дозволяє досить швидко, точно й об'єктивно оцінити ризик діяльності значної групи підприємств. Методика оцінювання ризику втрати економічної стійкості передбачає розрахунок інтегрального показника. Для розрахунку інтегрального показника ризику втрати економічної стійкості підприємства використовуємо ті ж самі показники, що і для оцінювання рівня економічної стійкості та її компонент [2; 3].

Наступним кроком є визначення бальної шкали (табл. 1). Присвоєння бала здійснюється виходячи з відповідності (або невідповідності) значення показника допустимому діапазону.

Таблиця 1

Бальна шкала діагностики ризику втрати економічної стійкості

Бал	Належність значення діапазону (+, -)		Напрямок зміни	Бальна характеристика показника стійкості
	Звітний період	Попередній період		
0,0	-	-	Негативний	Значення показника не належить допустимому діапазону, ситуація за звітний період змінилася в сторону погіршення порівняно з попереднім періодом
0,5	-	-	Без змін	Значення показника не належить допустимому діапазону, ситуація за звітний період не зазнала змін порівняно з попереднім періодом
1,0	-	-	Позитивний	Значення показника не належить допустимому діапазону та за звітний період намітилася тенденція до його поліпшення порівняно з попереднім періодом
	-	+	Не враховується	Значення показника не належить допустимому діапазону, а в попередньому періоді належало допустимому діапазону
2,0	+	-		Значення показника у звітному періоді належить допустимому діапазону, а в попередньому періоді було поза його межами
		+	+	Негативний
2,5	+	+	Без змін	Значення показника належить допустимому діапазону й за звітний період не зазнало змін порівняно з попереднім періодом
3,0	+	+	Позитивний	Значення показника належить допустимому діапазону й за звітний період покращилося порівняно з попереднім періодом

Виходячи з наявної групи показників оцінки, визначеного допустимого діапазону їх значень та бальної шкали розраховується інтегральний показник оцінки ризику втрати економічної стійкості. Розрахунок даного показника здійснюється за формулою:

$$R = e^P \sum_{i=1}^n \omega_i \tilde{B}_i, \quad (1)$$

$$\sum_{i=1}^n \omega_i = 1, 0 \leq P \leq 1, \quad (2)$$

де R – інтегральний показник ризику втрати економічної стійкості підприємства; $e \approx 2,72$ – неперове число; ω_i – питома вага i -го показника; $\tilde{B}_i$ – бальне значення i -го показника; n – кількість показників; P – розрахований інтегральний показник рівня економічної стійкості.

Отримане значення показника повинно бути інформативним, нести у собі економічний зміст, а тому визначимо зони ризику і розподілимо їх для інтерпретації результату:

[6,528; 8,160] – безризикова зона – область, в якій забезпечується високий рівень економічної стійкості через перевищення отриманого прибутку над очікуваним;

[4,896; 6,528) – стабільна зона – область, у межах якої зберігається економічна стабільність діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони значно менші за очікуваний прибуток;

[3,264; 4,896) – допустима зона – область стійкості, у межах якої зберігається економічна доцільність діяльності;

[1,632; 3,264) – критична зона – область нестійкого (передкризового) стану, де можливі обсяги збитків, що перевищують величину очікуваних прибутків;

[0,000; 1,632) – катастрофічна зона – область кризового стану, де величина можливих збитків може досягати величини майнового стану підприємства.

Здійснимо оцінювання інтегрального показника ризику втрати економічної стійкості ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова” в 2010–2013 рр. (табл. 2). Результати оцінювання інтегрального показника ризику втрати економічної стійкості ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова” наведено на рис. 1.

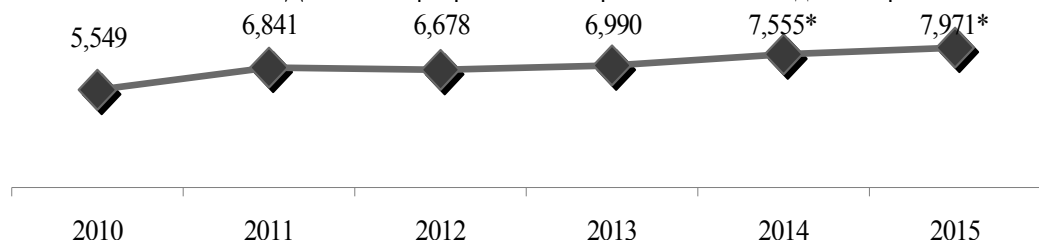

Рис. 1. Динаміка ретроспективного та прогнозного рівня втрати економічної стійкості ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова”

Примітка. *Прогноз.

Таблиця 2

Діагностика ризику втрати економічної стійкості ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова”

Показник	Вагомість	Допустимий діапазон	2010 р.		2011 р.		2012 р.		2013 р.	
			Значення	ВД*	Значення	ВД*	Значення	ВД*	Значення	ВД*
Фінансова стійкість										
Коефіцієнт забезпечення власними коштами	0,05	$[0,1; \infty)$	0,76	+	0,40	+	0,70	+	0,93	+
Коефіцієнт автономії	0,15	$[0,5; \infty)$	0,89	+	0,54	+	0,78	+	0,94	+
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,05	$[0,5; 1]$	7,88	+	1,17	+	3,56	+	15,16	+
Ринкова стійкість										
Рентабельність активів	0,15	$[0,5; \infty)$	0,28	-	0,18	-	0,42	-	0,64	+
Рентабельність продажів (за прибутком від продажів)	0,05	$[0,03; \infty)$	0,20	+	0,17	+	0,38	+	0,71	+
Рентабельність продажів (за чистим прибутком)	0,05	$[0,01; \infty)$	0,23	+	0,26	+	0,48	+	0,87	+
Рентабельність виробництва	0,05	$[0,06; \infty)$	0,26	+	0,22	+	0,68	+	2,79	+
Ділова стійкість										
Коефіцієнт оборотності активів	0,05	$[2,2; \infty)$	2,63	+	0,88	-	1,19	-	0,83	-
Коефіцієнт співвідношення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості	0,02	$[1; \infty)$	2,39	+	1,05	+	0,71	-	0,27	-
Управлінська стійкість										
Показник швидкості переробки інформації	0,02	$[0,8; 1]$	1	+	1	+	1	+	1	+
Кадрова стійкість										
Коефіцієнт плинності кадрів	0,01	$(\infty; 0,15]$	0,05	+	0,01	+	0,01	+	0,02	+
Коефіцієнт стабільності персоналу	0,1	$[0,9; 1]$	1	+	0,98	+	0,96	+	0,95	+
Виробнича стійкість										
Фондовіддача	0,15	$[1; \infty)$	2,31	+	2,87	+	4,76	+	8,80	+
Фондозабезпеченість, тис. грн	0,05	max за період	34,35	-	35,53	-	39,90	-	44,97	+
Якісний стан основних засобів	0,02	$[0; 0,4]$	0,17	+	0,17	+	0,22	+	0,23	+
Продуктивність праці, тис. грн/осіб	0,03	max за період	79,4	-	102,1	-	189,8	-	395,8	+

Примітка. ВД* – відповідність діапазону.

Отримані дані дозволили дійти висновків, що для ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова” в 2010 р., характерною є стабільна зона ризику, тобто стан, де зберігається економічна стабільність підприємницької діяльності, тобто випадкові збитки можуть мати місце, але вони значно менші за очікуваний прибуток від підприємницької діяльності. В 2011–2013 рр. для ДП “Птахофабрика “Шахтарська Нова” характерною є безризикова зона, в якій забезпечується високий рівень економічної стійкості така ж ситуація прогнозується і в майбутньому, що підтверджується результатами прогнозування інтегрального показника ризику втрати стійкості підприємства на 2014–2015 рр.

Висновки. Отже, враховуючи викладене, можна констатувати, що при діагностиці та прогнозуванні економічної стійкості підприємств доцільно враховувати ступінь ризику втрати економічної стійкості, який визначається мірою відхилення від визначеного допустимого діапазону значень показників компонент економічної стійкості. Методика оцінювання ризику втрати економічної стійкості передбачає розрахунок інтегрального показника ризику втрати економічної стійкості підприємства, в якому було враховано розрахований інтегральний показник рівня економічної стійкості, бальна оцінка показників системоутворювальних компонент, питома частка кожного показника. Переваги методики оцінювання ризику втрати економічної стійкості обумовлені ще тим, що вона дозволяє проводити таку оцінку комплексно, об’єднувати багато різних за економічним змістом та вагомістю одиниць виміру і факторів, виявити проблемні сфери виробничо-господарської діяльності підприємств, враховувати важливі аспекти діяльності підприємства.

Отримані результати оцінювання рівня ризику втрати економічної стійкості підприємств є підґрунтям для прийняття ефективних управлінських рішень щодо вибору та обґрунтування стратегічних альтернатив стійкого розвитку підприємств в умовах нестабільного середовища.

Література

1. Смоляк В. А. Алгоритмізація процедури оцінки ризику діяльності підприємств / В. А. Смоляк // Управління розвитком. – 2004. – № 2. – С. 104–105.
2. Кучерова, Е. Н. Современный подход к устойчивому развитию предприятия / Е. Н. Кучерова // Вестник Оренбургского государственного университета. – 2007. – № 9. – С. 76–81.
3. Мохонько Г. А. Оцінювання стратегічної стійкості підприємств видавничо-поліграфічної галузі в умовах нестабільного ринкового середовища [Електронний ресурс] / Г. А. Мохонько // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

References

1. Smolyak V. A. Alhorytmizatsiya protsedury otsinky ryzyku diyal'nosti pidpryyemstv / V. A. Smolyak // Upravlinnya rozvytkom. – 2004. – # 2. – S. 104–105.
2. Kucheroва E. N. Sovremennyy podkhod k ustoychivomu razvytyyu predpryyatyya / E. N. Kucheroва // Vestnyk Orenburhskoho hosudarstvennoho unyversyteta. – 2007. – # 9. – S. 76–81.
3. Mokhon'ko H. A. Otsinyuvannya stratedichnoyi stiykosti pidpryyemstv vydavnycho-polihrafichnoyi haluzi v umovakh nestabil'noho rynkovoho seredovyshcha [Elektronnyy resurs] / H. A. Mokhon'ko // Efektyvna ekonomika. – Rezhym dostupu: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

Надіслана/Written: 20.05.2014 р.
Надійшла/Received: 24.05.2014 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов